

JOSEFINE KLOUGART

Josefine Klougart og hennes poetiske bøker er med på å skape et nytt rom i skandinavisk samtids-litteratur. Om smykker og kjeder av metaforer.

Tekst GAUTE DREVDAL Portrett MADS TEGLERS

JOSEFINE KLOUGART ER en ny stemme i den skandinaviske samtidslitteraturen. Ifjor mens hun fremdeles studerte ved Forfatterskolen i København debuterte hun i med den poetiske oppvekstromanen *Stigninger og fald*, en bok som ga henne en nominasjon til Nordisk Råds litteraturpris. Hennes andre roman kom ut tidligere i år og var en skildring av et destruktivt, seksuelt forhold mellom et par som kun ble beskrevet som «mannen» og «kvinnen». Snart kommer også hennes tredje roman. Til *SMUG* forteller hun om den skjellsettende opplevelsen av å oppdage bokenes verden i ung alder, om det begrensede i samfunnsnyttig litteratur, og om en kjær norsk forfatterkollega.

Det er tydelig at bøkene dine springer ut fra en sterk kjærlighet til litteraturen. Har du et leseøyeblikk som du husker som avgjørende? En opplevelse av at du der og da oppdaget litteraturen og tenkte at «dette vil jeg gjøres resten av mitt liv»?

– Jeg har alltid vært betatt av litteratur. Jeg husker tydelig følelsen av å lære å lese og skrive. Det at den fysiske boken, med dens innbinding og bokstaver, trykksverte og ark, viser at den bærer på sin egen stemme. I begynnelsen kan man kun høre seg selv og sin egen usikre uttale av ordene, men med tiden stemmer bokens stemme i. Man slipper boken fri. Der er snakk om gjenkjennelse og erfaring av noe fremmed på samme tid. Sånn opplevde jeg det. Jeg husker tydelig følelsen av den vinterettermiddagen: Jeg lå på et teppe foran vedovnen og koden var liksom knekt. Jeg

kunne høre begge stemmer: Min egen og litteraturens. I den interferensen, i det rommet som oppstår mellom disse to stemmene, der kan skjønnheten bo, og du kan ha en følelse av å både erobre ukjent lang og å komme hjem.

Og dermed oppstod et ønske om å skape en egen tekst?

– Ja, opplevelsen det å skrive har likheter med opplevelsen av å lese. Det ligger en erfaring der, hvor ens egen stemme blir fremmed og «seg selv» på én gang. Jeg tenker ofte på Freuds tanke om det som er «unheimlich», det at noe kan være velkjent og fremmed samtidig. I de små forskyvningene mellom disse domene, mellom de to stemmene, ligger det et erfaringsrom som jeg oppfatter som vakkert og betydningsfullt. Og ja, det er et rom som jeg gjerne vil bruke resten av mitt liv til å bevege meg rundt i.

Mange lesere tenker nok at det er innholdet som nødvendiggjør formen og boka, mens for mange forfattere virker det som om det er interessen for språket som kommer først, og at litteraturen blir til som en konsekvens av språket og formen. Har du gjort deg opp noen tanker om dette?

– De første årene etter at jeg innså at jeg ville bli forfatter, var jeg sikker på at det var lyrikk jeg skulle skrive. At det var min eneste mulighet. Jeg var slett ikke interessert i å skape en fortelling i tradisjonell forstand. Det var elementet av å skulle drive med påfunn jeg vegret meg for. Historien. Det faller ikke på noe som helst vis naturlig for meg. Min begeistring for litteraturen starter i språket,

helt inne i setningen. Det å skrive gode setninger er først og fremst det litteraturen skal. Det er dét jeg vil.

Så drivkraften bak din første roman var rett og slett setningsbygning?

– Altså, den ble vel mest av alt til i et ikke-formulert håp om å kunne skrive en prosa som fungerte synkront med en poetisk bevissthet. En bestemt bevissthetsform som ikke – slik den liksom-rasjonelle eller akademiske, intellektuelle gjør – abonnerer på ideer om systematikk, logikk, konsistent oppbygning av tid og rom, og til slutt – og her kommer det et følt ord – *fortellerøkonomi*. Sånn fungerer som oftest ikke bevisstheten min. Jeg ville skrive en prosa som organisk beveger seg frem og tilbake, som orkestrerer et komplekst spill av sansning, erindring, forestilling. Forankret i et språk som ikke følger noen annen orden enn poesien.

På hvilken måte da?

– *Stigninger og fald* er bygget opp av lange metafor kjeder, som hele tiden skyter knopp og drar til seg nytt stoff. Et stryk av Nye bilder. Det ene bildet er ikke underlagt det andre. Som regel tar teksten utgangspunkt i beskrivelsen av det konkrete, den kroppslige erfaringen. Og inntil dette legger det seg så bilde på bilde. Ikke en bevegelse bort fra det konkrete utgangspunktet, men mer som en bevegelse inn i det. For hvert bilde som legges til kommer man nærmere en erfaring av kompleksiteten i de rommene som både litteraturen og virkeligheten består av. Et tredimensjonalt rom – ikke endimensjonalt

– som kan arrangeres troverdig i en kronologisk fortelling, rensert for bilder, i en tekst som økonomiserer. Litteraturen og kunsten har en generell draging mot alt annet enn måtehold. Den vil være alt annet enn økonomisk i simpel forstand. Det er en illusjon at mennesket er det, at kunsten og naturen er dét og bare dét.

Bøkene dine byr på en ganske høy tettehet av metaforer. Kan du forestille deg et forfatterliv uten metaforer?

– Det er riktig at romanene mine kan betraktes som et litt politisk ukorrekt forsvar for metaforen. Modernismens billedforbud har jo i stor grad preget litteraturen i mange år nå. Jeg tror metafordannelse og billeddannelse er en måte for mennesket å ta en plass i verden på. En måte å skrive seg inn på, skrive mennesket inn i verden. I det skjønnlitterære språket kan man overskride seg selv. Få tilgang til noe som er større enn en selv. Sånn tenker jeg. I litteraturen får man for eksempel en annen alder. Språket gjør det med deg. Språket er i utgangspunktet så mye eldre enn forfatteren. Det taler gjennom deg og setter seg i deg som år og dager. Den følelsen er veldig konkret for meg. Jeg tror at jeg ble ti år eldre da jeg skrev den andre romanen min, *Hallerne*. Om ikke femten. Hvis det fortsetter sånn må jeg pensjoneres om et par år.

Jeg har alltid hørt at det er kokker og servitører som sliter seg ut først.

– Hehe, men altså, jeg tenker at de erfaringene man gjør seg i litteraturen, hele den aldringsprosessen man gjennomgår, den bærer man med seg i alt. De blir til dine erfaringer, de er din kropp, og du kan ikke trekke dem av deg som om det bare dreide seg om en tung, gjennomvåt genser. Man blir på en måte forskjøvet og ensom av å skrive. Hvis man overhodet kan la være, så skal man la være, synes jeg. Den ensomheten som jeg føler at ligger i skriften er ikke harmløs, den er det motsatte.

Jeg tror det er første gangen jeg har hørt noen si at litteraturen først og fremst skader de som skriver den, og ikke de som leser den.

– Spørsmålet er bare om ikke den ensomheten finnes i deg uansett. At det er nettopp ensomheten som er der først. Før erkjennelsen om at man kan overskride seg selv i litteraturen. At det er der et forfatterskap starter, og ikke der et *ikke-skrivende* menneske opphører. I en lengsel etter den overskridelsen som på mange måter er en frigjøring. Som på en måte realiserer det potensialet som tross alt ligger i det å være et ensomt menneske. Det tror jeg. Men ensomheten næres av det å befinne seg i den språklige refleksjonen.

Ensomheten kan deretter ikke oppheves, men heve seg opp i en forbindelse med verden, andre mennesker, naturen. Det å trekke den slags linjer gjennom verden, som kjeder av metaforer for eksempel gjør, de forankrer mennesket i verden. Det å sette ord på naturen er å forankres i naturen. Et forsøk på å omgå og tidvis kortslutte den evig rådende ensomheten.

I *Stigninger og fald* har den unge jegerpersonen en bok med ulike lister. Er dette en tidlig form for en slik aktivitet?

– Jeg synes man kan se disse listene som forsøk. Forsøk på å tre inn i naturen, få en plass i den. For kanskje her å kunne nå utover seg selv og inn i naturen. Det kan man vel aldri, men dansen man gjør for å nå dit – den er det skjønnhet og håp, synes jeg. Den er fullkommen og vanvittig.

Du sa i et intervju at debutboken din handler om ensomhet og død. I tillegg blir

—
«Jeg tror at en av de store fallgruvene for skjønnlitteraturen er å bli eksotisk.»
 —

man altså både mer ensom og eldre av å skrive.

– Ja, man kan på den ene siden momentant oppheve ensomheten, og liksom skrive seg inn i verden. Men det er forbigående, tenker jeg. I det neste øyeblikket står man mer fremmed enn noensinne. Jeg tror aldri at jeg har følt meg hjemme i hele mitt liv. Det er også en følelse som ligger som et vannmerke i alt jeg skriver. Følelsen av å være fundamentalt hjemløs i verden. Paradoksalt nok har jeg samtidig en opplevelse av det landskapet jeg er vokst opp i: Mols Bjerger, naturparken på Djursland, at det har skrevet seg inn i meg. Som et hjem. Akkurat som om hjemmet vårt der, det konkrete fysiske hjemmet, med grusen foran huset, de alltid kjølige veggene, bryggerhuset som lukter av bananer og sol og sko – er i meg. Og er mitt. Et hjem. Og til slutt min familie, mine kjære. Dem bærer man i seg, det legger seg i ens ansikt. Som et hjem som finnes, men som samtidig på en måte er utilgjengelig for en. Det at man aldri helt kan forenes. At

det er en rest av noe fremmed, noe som ikke akkurat er hjemmekoselig – det skaper en magnetisk følelse i mennesker som meg, En kroppslig drift mot å finne hjem, og samtidig en fortsatt iskald skuffelse over at denne følelsen aldri blir ren. At et element av fremmedhet hele tiden er til stede. Mellom min familie og meg, mellom naturen og meg, mellom tingene og meg. Ensom er jeg hele tiden, og det litterære språket kan målbære den erfaringen: At språket og verden er «unheimlich». Velkjent og fremmed på samme tid. Et hjem og samtidig det motsatte. Utsatte strøk.

Du møtte nylig Tomas Espedal (se intervju i *SMUG #2*, red. komm.) i forbindelse med en forfattersamtale på Diamanten (bokhandelen på Det Kongelige Biblioteket) i København. Fortell.

– Tomas er en av mine nærmeste venner. Han er en fantastisk forfatter og et fantastisk menneske. Vi møttes for første gang på Louisiana Litteraturfestival i august 2010. Etter det leste Tomas boken min, og skrev en nydelig e-post til sin danske forlegger, som var så vennlig å fortelle meg hva Tomas hadde skrevet om boken. Hvor mye den hadde betydd for ham. Fra da var begynte vi å skrive til hverandre, vi ble raskt noe så gammeldags som pennevenner.

Skrev dere faktisk til hverandre via «gammeldags» papirpost eller var det e-post?

– Haha, nei. Det var på e-post.

Hva snakket dere om på Diamanten?

– Tomas fortalte veldig åpenhertig om at han hadde vært helt knust på grunn av et kjærlighetsbrudd den gangen han fikk min bok i hendene. Og så rasjonerte han ut boka; det første han gjorde hver morgen var å lese tre sider. Ikke mer enn det. Den måtte vare lenge. Og som han sa på Diamanten, og som vi har skrevet til hverandre om, så ble boken helt avgjørende for at han klarte seg gjennom den vanskelige tiden. Den kjærligheten som finnes i boka, til familien, til dyrene, til naturen, den reddet ham. Det var sånn han sa det.

Hva tenker du om det?

– Jeg tror det er noe av det fineste en forfatter kan oppleve. Å bli lest. Og å bli lest av en annen forfatter. Og så Tomas Espedal da. Jeg får fremdeles tårer i øynene når jeg tenker på det. Brevvekslingen vår har vært ganske unik, synes jeg. Vi leste hverandres bøker, satt hver for oss, i hvert vårt land, ved hvert vårt skrivebord og skrev om oss selv – og når vi så korresponderte, var det som om det ikke var noe filter. Ingen membran av diskresjon: Bare ærlighet. Vi følte vel straks at vi kjente hverandre, og skriften vår var full av tillit. Sånn

tenker jeg at det var. Tillit.

Hadde du lest bøkene hans før du traff han den første gangen?

– Jeg hadde bare lest *Gå* da jeg møtte han på Louisiana. Jeg vil nødig høres selvgod ut – mitt begrensede forfatterskap med to, snart tre romaner og en prosabok kan ikke sammenliknes med arbeidet til Tomas. Men jeg synes likevel at det er noen fellestrekk i måten vi jobber på. Noen fellestrekk som også gjør at det er veldig lett å forstå hverandre. Vi er vel begge to først og fremst prosaister, men med en sterk poetisk forankring. Enkeltsetningen, musikken, det rytmiske, bildene i språket – og så en kompromissløs form for ærlighet. Det å legge alt frem. Det motsatte av økonomi og måtehold.

Kanskje det også er noen temaer dere har til felles?

– Ja, vi er begge opptatt av hjemløshet, ensomhet og død – eller kjærligheten. Temaer som vi også kom inn på i løpet av samtalen på Diamanten, men som vi har skrevet enda mer inngående om i brevvekslingen vår. Det å gi slipp på en kjærlighet, det å gi slipp på mennesker som ikke kan elske.

Mye av den moderne, skandinaviske litteraturen er ganske personlig. Kanskje også bekjennende, i tilfellet til Espedal og Karl Ove Knausgård. Hvorfor tror du at det politiske og samfunnsmessige nesten er borte fra den mest sentrale litteraturen? Eller er den der, bare at den ikke er så tydelig?

– For det første synes jeg at man skal stille seg spørsmålet om hvor mye av forklaringen på det selvbiografiske fokuset ligger i selve litteraturen, og hvor mye som ligger i lesningen av den. Mange forfattere har tidligere beskjeftiget seg med det selvbiografiske – noen ganske eksplisitt, andre mer kamouflert. Men når du først stiller spørsmålet, så vil jeg si at det er viktig å skille mellom selvbiografien som sjanger og skjønnlitteraturen som vedkjenner at den har en forankring i virkelig, levd liv. Den konkrete fysiske erfaringen; den abstrakte mentale erfaringen. Jeg tror at en av de store fallgruvene for skjønnlitteraturen er å bli eksotisk.

Hva legger du i det?

– Det finnes ikke noe språk som er uskyldig, og det er en voldsom makt innfelt i det å ytre seg om verden. Hvis man skriver om det man har en form for forankring i, så kan man lettere styre setningene bort fra et hav av eksotikk. Det eksotiske er da forstått som det fremmede, det som man bare har adgang til gjennom allerede eksisterende språk, bilder og forestillinger. For eksempel har jeg aldri

vært i Spania, og skulle jeg skrive en roman som foregikk i Spania ville min adgang vært mediert av for eksempel Hemningway, turistbrosjyrer og så videre. På grunn av den bevegelsen det eksotiske språket er i, kan man komme i skade for å ødelegge mye. Reduksjonen av det fremmede og *den andre* er nesten uunngåelig. Det er mulig at man også kan eksotisere stoff som er selvbiografisk forankret, gjøre det for eksempel nostalgisk, noe som kan minne om eksotikk. Men jeg tror likevel at risikoen er mindre. Og jeg synes det er så vakkert når Sara Stridsberg i sin roman *Darling River* lar en av karakterene uttale: «Jeg ønsket å beskrive henne uten å ødelegge henne.» For meg er dette å se inn i selve hjertet til litteraturen: Et ønske om å beskrive og gi liv til en verden uten å ødelegge den. Det har jeg i hvert fall alltid sett på som en ambisjon for meg selv. Å finne de setningene som

---

«Å skrive gode setninger er først og fremst det litteraturen skal. Det er dét jeg vil.»

---

ikke ødelegger, men gir liv og lever. Forbinder mennesker og skaper laguner av mening, betydning og sannhet. Sånn må det være. Og ingen gjerrighet kan da komme på tale, ingen ting økonomisk. Når jeg skriver bestreber jeg meg på å satse hele butikken. Hver gang. Det skal være blodig alvor, alltid.

Så du tenker ikke at litteraturen har et ansvar, eller skal ta del i samfunnsdebatten?

– Jeg synes man skal være på vakt ovenfor ideer om at litteraturen har et ansvar på et konkret plan, at den eksplisitt skal reflektere over den konkrete samfunnsmessige situasjonen. Det impliserer fort en instrumentell omgang med litteraturen og kunsten. Dessuten tror jeg ikke at det er noe motsetningsforhold mellom en selvbiografisk litteratur med en tydelig jeg-stemme og en verdensrettet litteratur, som påtar seg et samfunnsmessig ansvar for moralsk og etiske problemstillinger og kritisk reflekterer over samfunnsforholdene. På meg virker det som om en uheldig aksentuering har funnet sted i

delene av den kulturjournalistiske praksisen. I takt med at høyredreiningen i dansk politikk – og nordisk, se bare hva som skjer i Finland om dagen – har slått grundig rot i landskapet og i ansiktene, virker det som om nettopp det formålstjenlige i litteraturen er blitt fremhevet. Etter endt lesning tenker man: Hva kan vi bruke dette her til? Hva kan litteraturen si om samfunnet? Hva slags problemer, samfunnsmessige, please!, kan samtidslitteraturen skape debatt rundt?

Men er ikke dette også en historisk oppfatning?

– Hele ideen bunner i en misforstått og reduktiv lesning av Georg Brandes og ideen om at litteraturen skal sette problemer under debatt. Ser man Brandes nærmere etter i sømmene er det for meg en komplett misforståelse. Han krever ikke en litteratur som skal være et instrument til kritisk refleksjon over konkrete politiske forhold. Det han skriver er det omvendte: «*Det, at en Litteratur i vore Dage lever, viser sig i, at den sætter Problemer under Debat. (...)*». Det Brandes snakker om, og for, er en levende litteratur. Og en kvalitet ved den levende litteraturen er at den tar problemer opp til debatt. Man kan ikke bare snu utsagnet rundt og si at det at en litteratur tar opp problemer til debatt gjør den levende. Og hvor blir den antakelsen egentlig legitimert, at de problemene som litteraturen skal ta opp til debatt helst skal være politisk samfunnsmessig karakter, og ikke psykologisk, erkjennelsesmessig eller eksistensfilosofisk? Og hvor er det i denne optikken en anerkjennelse og påskjønnelse av kunstens særskilte erkjennelsesmessige potensiale? Hvor finnes det en anerkjennelse av at det finnes en estetisk erfaring som avviker fra en intellektuell erfaring? Sett at skjønnlitteraturens potensial ligger, mer grunnleggende, i å kunne skape erkjennelser og erfaringer, sett at den reduserer kunsten til et instrument.

Er det slik at den selvbiografiske litteraturen også kan spille en samfunnsmessig rolle, selv om den ikke eksplisitt søker etter det?

– Skjønnlitteraturen går sine egne veier, og jeg er ganske sikker på at det den gode litteraturen, som i dag i stor grad synes å være av selvbiografisk karakter, også reflekterer problemer på et samfunnsmessig plan. Nettopp fordi den er levende. Spør du meg er det skjønnlitteraturens eneste mulighet: Å forbli levende og troverdig, og å avvise å være språk utkledd som litteratur. Det er denne litteraturen jeg bestreber meg på å skrive: en personlig forankret og kompromissløs litteratur, som er fullstendig levende. Før jeg dør. ♦

